

Jákup Zakarias Andrasson:

Jákup Zakarias Andrasson varð borin í heim á Kjalnesi í Kollafirði 20. februar 1819.

Okkara fremsti listhandverkari

6

Samtíðarmenn Tá talan er um málningalist verður van- luga sagt, at Díðrikur á Skarvanesi var fyrsti føroyski listamálarin. Í hesum sambandi eigur at vera nevnt at Jákup Zakarias og Díðrikur vóru samtíðar- menn. Teir hava tí verið ávirkaðir av sama ráki og teimum møguleikum, sum uppi vóru fyrru helvt av 19. øld. Díðrikur á Skarvanesi var føddur í 1802 og doyði í 1865.

Føroyskar ímyndir Her eigur at vera nevnt at Jákup var tann fyrsti at prýða brúkslist við súm- bolum úr føroyskum arbeiðs- og ger- andislívi. Hann evnaði til smáar hugtak- andi ímyndir (ikon) av t.d. føroyska róðrarbátinum, arbeiðsamboðum, grindahvali og grindareiðskapi. Seinni vóru aðrir, sum tóku tóttin upp eftir hann, og í dag eru „skreytnívar“ at síggja í nærum hvørjum heimi í Fø- oyum. Oftast er talan um „grindaknív“, sum fólk hava til prýðis, og sýna fram í stovuni. Í dag er sjálvandi lag á manni, við amboðum og maskinum, at evna til prýðislutir úr træi og jarni, og onkur man tí halda, at tað kanska er ov nógv av tí góða.

Búsettust á Argjum Sum nevnt var Jákup Zakarias føddur á Kjalnesi í 1819. Pápin, Andrass Andras- son (1792-1875), var ættaður úr Hvalba, og mamman, Elspa, var úr Kollafirði. Andrass Andrasson var eitt skifti uppsitari á Kjalnesi, sum var náð- ingsgarður hjá Norðstremoyarpresti. Andrass og Elspa keyptu í 1828 gomlu hospitalsognina á Argjum og búsettust har í 1829. Á Argjum bygdi Andrass sær smiðju; hann var góður jarn- og húsasmiður og tiltikin grót- maður.

Andrass, Elspa og børn Andrass og Elspa fingi 8 børn, 3 gentur og 5 dreingir. Døturnar giftust av Argj- um. Anna (1821-1895) við Pól í Geil í Havn. Lisa (1830-1892) við Atu Jógvani á Nesi og Billa (1825-1899) við Mikkjal undir Reynum á Sandi. Synirnir Mortan, Dánjal, Niels og Jákup búsettust á Argjum. Teir vóru allir

Ingálvur av Reyni hevur ímyndað sær Jákup Zakarias, sitandi við fióluni, sum hann bygdi. Møguliga hevur Jákup eisini verið tónasmiður, prógv eru kortini ikki fyri tí.

7

OKKARA FREMSTILISTHANDVERKARI

smiðir. Mortan (1816-1882) var træ- og bátasmiður, Dánjal (1818-1891) træsmiður og Niels (1823-1900) jarn- smiður. Niklas (f. 1835) búsetist í Álborg har hann arbeiddi sum smiður og verk- førari.

Niels tók sær av Jákupi Bróðurin Niels tók sær nógv av Jákupi. Tá hann bygdi sær hús á Argjum, bygdi hann so mikið stórt, at Jákup eisini fekk rúm at arbeiða í. Í hesum sambandi eigur at vera nevnt, at Niels fór til Danmarkar at læra til smið í 1844. Hann lærði á skipa- smiðjuni hjá Kaspersen í Keypmanna- havn. Sveinastykkið var ein kistulykil við skeggi. Frásagnir siga, at Niels var við til

at leggja ta fyrstu jarnbreytina millum Keypmannahavn og Roskilde.

Ein ættarsøga Niels Juul Arge skrifvar í bókini „Argja- menn – ein ættarsøga“ um Jákup Zakarias: Hann fór undir lætt arbeiði og smíðaði ketlar, tubbaks- og skrádósir, urkassar, fýrføt og mangt annað. Sum frá leið gjørdist hann djarvari, og smíð- aði silvurbolla og pípustokk. Hann var enntá so djarvur, at hann smíðaði eina fiól. Nógv vóru tey, sum undraðust á, at hann var førur fyri at leggja slíkt arbeiði úr hondum. Hvar fiólin endaði, vita vit ikki, men vit hava varhugan av, at hon varð send niður á eina framsýning.

... framhald á síðu 9

Lít á okkum

Stephanssons Hús

Remote back-up til virkir 10 gb. 299kr. um mánaðin

Info@elektron.fo ella 345 100

9

Skefti knívar At skefta knívar við mahogni og gera slíðrar av sama tilfari, og prýða teir, fyrst við motivi úr spælikortum, seinni við báti og grindareiðskapi, var Jákup und- angongumaður. Fyrst legði hann kopar og messing í mahogni, síðan ibenholt og perlumor. Hann legði eisini silvur í mahogni og nýtti onnur motiv, t.d. dunnu. Sprettiknívar við kellingaskafti gjørdi hann eisini og legði perlumor í skaftið.

Forskerarasett Tá ið hann gekk frá mahogninum, fór Jákup at nýta ibenholt til skaft og slíðrar og legði kopar og perlumor í. Seinni býtti hann koparið um við messing. Sera fermur var hann í eld- inum, smíðaði til dømis forskerasett, sum hann skefti og gjørdi slíðrar til og legði perlumor í. Forskerarasettið, sum er avmyndað á forsíðuni, hevur Jákup Zakarias gjørt. Prestar, læknar, fremmandir ferða- menn og skiparar á útlendskum skip- um, sum fiskaðu undir Føroyum, vóru grammir at keypa skreytlutir frá Jákupi. Onglendingar vildu helst hava grinda- knívar.

Annað arbeiði Onnur ting, sum hann evnaði til, vóru hekti og mallur úr messing til konu- fólkaklæði. Í varðveitslu er framvegis ein tummastokkur úr ibenholt, eitt korter til longdar. Tølini, hann legði í, evnaði hann til úr messingtráði. Skuldi maður hava innsigli (signet), so var bara at senda boð til Argir til Jákup. Hann gjørdi tey, annaðhvørt

eggklingrut ella áttakantað. Knappar- nar gjørdi hann úr mahogni ella iben- holt. Gotiskir stavir vóru høgdir í signettini. At miða seg eftir hevði hann eina ABC bók.

Talvfólk Sum aðrir her á landi telgdi Jákup eisini talvfólk. Hann hevði ein evarska lítlan knív at telgja við. So væl vóru talvfólk hansara umtókt, at eini vórðu send til Paris til framsýningar. Haðani eru tey afturkomin. Av Argjum fóru tey við einum Norðmanni. Um talvfólkið verð- ur sagt, at tvey av teimum høvdu fjøður í hatti, og rókurin hevði flatan hatt. Kumpassir funnust eisini á verkstaði hansara. Um hann gjørdi tær ella vældi um tær, vita vit ikki.

Bókbinding Bókbinding tókst hann eisini við, og til tess hevði hann bókbindaraamboð. Tey

... framhald á síðu 12

... framhald frá síðu 7

0

&SHSVOEBSMBHJ\$ÓMBHJ 5JNCVSIBOEMJO PHYZOTLKBBUCKØ\$BUØSFJOBHØ\$B
CZSKBOWJ\$FJOVNCSFJ\$VNP HHØ\$VN ÞSWBMJBW.BTDPUBSCFJ\$TLMØ\$VN PH%F8"-
5BNCP\$VN&SHSVOEBSMBHJ\$ÓMBHJ 5JNCVSIBOEMJO

12

OKKARAFREMSTILISTHANDVERKARI

komu við lestrarbókum og bóðu hann binda inn. Hann hevði plógvt at skrúva bløðini saman við. Permuna skar hann úr barkaðum roði. Fetlarnar gjørdi hann við messing- króki í og smurdi teir blankar. Hann skrivaði úr bókum við blekki. Tey komu til hansara at biðja hann skriva tær við prentstavum.

Útróður Áðrenn Jákup Zakarias gjørdist sjúkur, var hann tann raskasti av synunum hjá Andrassi, sum henda søga boðar frá. Eitt summarið var nógv at fiska, og teir róðu út dag um dag allir fyra brøðurnir Mortan, Dánjal, Jákup Zakarias og Niels. Tann eina dagin hevur Jákup ikki hug at fara til útróðrar, tí henda dag skóru teir á hvørjum ári torv fyri Müller, ein mansskurð hvør. Morgunin eftir vekja teir ikki Jákup, men fara triggir til útróðrar. Hetta dámdi Jákupi illa, tí hann hevði komið við teimum, hóast hann ikki var samdur við teir.

Eitt bragd Hann fór so suður á Glyvursnes tíðliga á morgni, og kom ógviliga seint aftur. Segði bara, at hann hevði verið og skorið fyri Müller. Tá ið streymurin harðnaði, fara hinir triggir ein dag suður á Glyvursnes og skulu skera sín mansskurð. Men nú var verri vorðið. Jákup hevði skorið allar fyra, og teir so snópnir aftur til hús. Jákup fer so eina- ferð heim til Müller at klára upp fyri sín mansskurð. Nei, Jákup góði, helt Müller fyri, tú hevur skorið allar fyra, og tú skalt hava lønina fyri allar. Og so varð. Tað

varð leingi tosað um Argjamannin, sum var so raskur í sínum ungdómi, og sum heilsan fór so illa við.

Heimafturkomnir lutir Jákup livdi ikki væl í seinastuni, men hvørja løtu, hann var so frægur, putl- aðist hann við okkurt. Árið fyri, sum hann doyði, gjørdi hann systrini Lisu ein felliknív úr messing. Í skaftið høgdi hann stavirnar MES og árið 1867. Syst- irin æt Maria Elisabeth Sofía. Knívurin er í varðveitslu á Nesi. Tíverri fór so at siga alt, sum hann evnaði til, av landinum. Nakrir fáir lutir eru heimafturkomnir, men ov fáir til at vit kunnu fáa eina heilskapaða mynd av tí, hann legði úr hondum. Soleiðis skriv- ar Niels J. Arge um Jákup Zakarias.

Ídnaðargerð skapar nýggjar móguleikar Longu fyrst í 19. øld fær ídnaðargerðin í Evropa stóra ávirkan á føroyska sam- felagið. Tá fingur føyroyingar móguleikar, sum teir ikki høvdu haft frammanund- an. Føroyska samfelagið var eisini blivið so mikið opið, at føyroyingar sluppu av landinum t.d. at fáa sær handverks- útbúgving. Henda móguleika fingur tveir av syn- unum hjá Andrass Mortanson, Niels og Niklas. Teir fingur báðir handverksút- búgving í Danmark.

Gomlu handverkini í sínum arbeiði hevði jarnsmiðurin nógv amboð, sum hann eisini sjálvur gjørði: hamrar, tengur o.s.fr. ja enntá stiðan, sum alt var smíða á. Fram um alt smíðaði jarnsmiðurin knívar, sum var høvudsamboð froy- inga, og sum hvør maður fyrr altíð

... framhald frá síðu 9

13

OKKARAFREMSTILISTHANDVERKARI

hevði undir lið. Øll kenna vit máliskuna „knívleysur maður er lívleysur“. Við knívinum ótu teir, svævdu seyð, stungu oksar, skóru hval á háls, flettu, skóru upp og limaðu sundur. Og væl bar til, tí allir hævdu teir frá barnsbeini lært at halda knívi og lært, hvar ið teir skuldu seta á. Tó at onnur amboð eisini vórðu nýtt, so var knívurin álitíð í so mongum arbeiði hjá træsmiðinum og smásmið- inum. Við knívinum hava summir fingið í lag at telgja skrúvur og skrúvugongd. Tað er heldur einki annað amboð, sum mannfólkini hava vandað sær so um, sum um knívin.

Knívslaðið Blaðið á øllum knívum var øðrvísi sneitt enn á knívum, vit annars vita um í øðr- um londum, og tað er neyván tilvild, men úrslit av royndum. Skaftið á knívum til gerandisbrúk var oftast av tilvildarviði, og slíðrarnir úr leðri ella úr viði við hornhólkum, færri og fleiri. Á knívum, sum skuldu bjóða sær betur fram, vóru skøftini av mahogni og teak ella øðrum frægari viði. Eisini hava teir havt serligar skart-

knívar, ið vórðu innlagdir við ljósari og myrkari viðasløgum, stundum við myndum úr metal, seinri fara teir at gera knívar og slíðrar úr ibenholt við innløgnum silvur- og beinamynstrum og myndum, ella gera teir úr hvalabeini við metalhólkum

Fjallstavurin Eitt annað amboð, sum tað altíð hevur glett menn at fríðka um, er fjallstavurin. Niðast hevur hann langan jarnpík, ofta við hegnisliga smíðaðum veðrum, sum vóru til gagns og prýðis. Við ovara enda er altíð eitthvørt serligt gjørt. Hann kann enda í knøtti, er oftast skreytskorin við krot- ella myndaskurði, ella við svidnum myndum. Serligan ómak gjørdu summir sær við fríggjarastavinum, sum skuldi vera so langur, at maður røkk at leggja fingrar- nar á toppin, tá píkin stóð á fótablað- num.

Krotskurður Krotskurður er annars serliga á størri og smærri kistlum, ið ofta eru bæði snøgt og stuttliga gjørdir. Við hvørt eru teir úr

... framhald á síðu 16

Nærerkommunala brennistøðinopin? Skrivruskíeinum smsogsendtil285000

Túfærtsvarbeinanvegin!

Skipasmiðja síðan 1936

Gott handverk, skjót tænasta

OKKARAFREMSTILISTHANDVERKARI

einum kubba. Næstan allir kistlar eru at læsa, summir við kynstrigum lásam, naddalásam, fínnalásam ella nýralás- um, ið ein og hvør ikki fekk upp.

Ískornar eru eisini flestar manglifjal- irnar, festargávur frá dreingi til gentu; á teimum síggja vit hendinga ferðir blað- skurðverk. Og handfongini á øllum eru hjá okkum sum hjá øðrum evnað sum ross ella drekar. Sjáldsamar eru rætti- ligar myndir, men koma fyri bæði á manglifjalum og á kistlalokum. Ein kistil á Fornminnissavninum frá 1695 hevur rúnainnskrift.

Horn Til smásmíð sítt hævdu teir umframt viðin serliga horn. Úr tí gjørdu teir serstakliga súpingarbúnýti, sum hvør skuldi eiga sítt av; spønir við stuttum uppendum skafti, og rundum ella árundum blaði, og skeiðir við longri skafti og vanligu spískari blaði. Besta evnið var neytahorn, tey vórðu sagað áleiðis og annaðhvørt kókað ella bloytt í loga, síðan lögð í spónalag, ið var læst við eini hornheld. Á henda hátt fekk spónurin tað skap, hann skuldi, men mátti nú verða telgdur og skavaður við serligum knívum og so snákaður og blankaður á ymsan hátt, til hann varð skínandi og mjúkur. Hesir spønir eru summir útskornir og stundum valaverk. Úr horni gjørdu teir eisini kamar, serliga tættkamar, lúsakamar; hornið varð sett í kambalag og har evnað við smáum sagum og knívum. Serliga stór horn vórðu gjørd til brennivínshorn, snúshorn og krúthorn, og av stiklunum vórðu gjørdir svøvlar.

Stoypiformar Stoypingaformar gjørdu teir úr royðu- gróti ella fitisteinspettum, sum við hvørt skilliga siga frá, at tey eru ílata- brot, ið gjørd eru til formar. Hvussu teir hava fingið tey, er ikki gott at siga nú,

... framhald frá síðu 13

OKKARAFREMSTILISTHANDVERKARI

men óhugsandi er ikki, at menn hava funnið tey í gomlum toftum. Teir stoyttu mest tin:skeiðir, spennir, buksu-, troyggju- og stimaknappar og annað, úr blýggj stoyttu teir kúlur og pilkar. Summir hava roynt seg í fínari metal- smíði, til skjals eru silvurskeiðir og fittir silvurbollar, sum føroyskir silvursmiðir skulu hava smíðað, umframt eru skrá- og tubbaksdósir, úr kopari og messing, summar við loynilásam; sumt av hesum sigst at vera evnað her á landi, um so er, óivað eftir fremmandum fyrmyndum. Pípustokkar tykjast hava verið rættiliga vanligir, fleiri eru væl gjørdir úr serliga góðum viði og hava metalhólkar, ein sovorðin er um somu tíð stavur, pípu- goymslan er í handtakinum.

Sparsemi kann vera dygd Føroyingar hava altíð lagt dent á at vera væl og hampiliga skøddir og klæddir, eins og teimum tókti væl at vera siðaðir í allari medferð, – og menn vórðu virdir eftir tí. At spara vóru teir noyddir, men slík sparsemi, sum í roynd og veru er røkiskapur og sketni, er dygd hjá einum fólki. At smíða øll ella flest øll amboð sjálv- ur, soleiðis sum gjørt varð, hevur verið slíkt knoss, at vit nú á døgum illa duga at

fata tað. Tað var vanligt, at maður sjálvur lað- aði og smíðaði hús síni, sethús og mongu úthúsini. Onkur hevur helst havt royndan smið sum ráðgeva, ella at smiður stóð fyri arbeiðinum hóast eigarmaðurin sjálvur gjørði megin- partin av arbeiðinum. Her kundu vit nevnt eina stutta frá- greiðing hjá Mikinesmanni. Hann sigur soleiðis: „At verða biðin um at smíða hús, tað hildu vit vera fragd. Ein og

tjúgu ára gamal tók eg sjálvur triði fyrstu húsini uppá meg at gera, bæði laða grundina og smíða tey, tað var í 1887, og væl bar í lag, tó eg ikki hevði smíðað fyrr, men altíð havi eg lagt mær eina við at hyggja væl eftir, hvussu hinir smíðaðu“ (M. Skylv Hansen 1950).

Kola Lýsikolan var einasta ljósamboðið í før- oyskum heimum næst eftir kertuljósi til út ímóti 1900. Kolan á myndini niðanfyrir hevur undirkolu. Rakið, veikurin, kundi draga meira lýsi í seg, enn login brendi. Tá kundi dryppa niður í undirkoluna. Veikurin var úr veikagrasi. Summar bygdir, sum ikki høvdu rívan av veika- grasi, fingtu tað úr øðrum bygdam. Dømi er um bygd, sum lat veikalamb til aðra bygd fyri veikagras. Lýsi av hvali og fiskalivur var brenni- evni. Kolan kundi í mesta lagi lýsa við 4 rakum, einum í hvørjum horninum.